

- DOSSIER
- GUIA DIDÀCTICA
- ACTIVITATS

globalexpress

L'ACTUALITAT A L'AULA

Gener 2012 | Núm. 18

La rebel·lió de les places

Foto: Ana Gironés

“¡A la puta calle!, nos dijeron; y eso hicimos”, dibuixava El Roto quan el 15-M ja començava a passar de data a nom propi. El fantasma, que aquest cop no es limita a recórrer Europa, ni tan sols va començar a Europa. De sobte les places han recuperat el caràcter d'espai públic. Què fa tota aquesta gent al carrer?

A principis d'any, diversos punts de l'arc mediterrani es van llançar al carrer, i els informatius van obrir amb la vida quotidiana d'uns països dels quals els mitjans ens expliquen ben poques coses. Amb una rapidesa inusitada, la marea de gent que ocupava carrers i places s'estenia a altres països, i quan va arribar la primavera, la Puerta del Sol, la plaça de Catalunya i altres espais de diverses ciutats espanyoles es van convertir en campaments de reivindicacions ciutadanes. Ens vam

anar assabentant que a Islàndia ens anaven al davant amb unes mobilitzacions que els mitjans tradicionals van silenciar. A l'altra banda de l'Atlàntic, els estudiants xilens convertien la seva tardor en primavera, començant unes protestes que aviat eren seguides per capes més àmplies de la ciutadania. Després de l'estiu, als Estats Units s'iniciava el moviment “A ocupar Wall Street!”. De cop i volta, sembla que milions de persones responen al crit de Stéphane Hessel: Indigneu-vos!¹

Aquest Global express recull informació i anàlisis sobre les mobilitzacions ciutadanes que en diversos punts del món reclamen justícia, drets civils i una democràcia realment participativa. Ahora, ofereix propostes perquè la feina a l'aula sigui un aprenentatge i un exercici de ciutadania.

1. No incloem els disturbis que es van registrar a Londres i en altres ciutats britàniques a primers d'agost, perquè considerem que van presentar característiques diferents, tot i que en gran mesura tenen arrels semblants.

sumari

- p. 2 *En la plaza*
- p. 3 *Com va començar tot*
- p. 5 *La rebotiga de les indignacions*
- p. 7 *Quan la gent va dir kifaya*

- p. 10 *El pa i les roses van junts*
- p. 13 *La democràcia no és (només) un ritus*
- p. 14 *Res no serà com abans*

**Intermón
Oxfam**

En la plaza

Hermoso es, hermosamente humilde y confiante,
vivificador y profundo,
sentirse bajo el sol, entre los demás, impelido,
llevado, conducido, mezclado, rumorosamente
arrastrado.

No es bueno
quedarse en la orilla
como el malecón o como el molusco, que quiere
calcáreamente imitar a la roca.

Sino que es puro y sereno arrasarse en la dicha
de fluir y perderse,
encontrándose en el movimiento con que el gran
corazón de los hombres palpita extendido.

Como ese que vive ahí, ignoro en qué piso,
y le he visto bajar por unas escaleras
y adentrarse valientemente entre la multitud y
perderse.

La gran masa pasaba. Pero era reconocible el
diminuto corazón afluido.

Allí, ¿quién lo reconocería? Allí con esperanza, con
resolución o con fe, con temeroso denuedo,
con silenciosa humildad, allí él también
transcurría.

Era una gran plaza abierta, y había olor de
existencia.

Un olor a gran sol descubierto, a viento rizándolo,
un gran viento que sobre las cabezas pasaba su
mano,

su gran mano que rozaba las frentes unidas y las
reconfortaba.

Y era el serpear que se movía
como un único ser, no sé si desvalido, no sé si
poderoso,

pero existente y perceptible, pero cubridor de la
tierra.

Allí cada uno puede mirarse y puede alegrarse y
puede reconocerse.

Cuando, en la tarde caldeada, solo en tu gabinete,
con los ojos extraños y la interrogación en la boca,
quisieras algo preguntar a tu imagen,
no te busques en el espejo,
en un extinto diálogo en que no te oyes.

Baja, baja despacio y búscate entre los otros.

Allí están todos, y tú entre ellos.

Oh, desnúdate y fúndete, y reconócete.

Entra despacio, como el bañista que, temeroso,

con mucho amor y recelo al agua,
introduce primero sus pies en la espuma,
y siente el agua subirle, y ya se atreve, y casi ya se
decide.

Y ahora con el agua en la cintura todavía no se
confía.

Pero él extiende sus brazos, abre al fin sus dos
brazos y se entrega completo.

Y allí fuerte se reconoce, y se crece y se lanza,
y avanza y levanta espumas, y salta y confía,
y hiende y late en las aguas vivas, y canta, y es
joven.

Así, entra con pies desnudos. Entra en el hervor,
en la plaza.

Entra en el torrente que te reclama y allí sé tú
mismo.

¡Oh pequeño corazón diminuto, corazón que
quiere latir

para ser él también el unánime corazón que le
alcanza!²

Foto: Alex Casanova

2. Aleixandre, Vicente. *Historia del corazón*. 1954.

Com va començar tot

Islàndia. Foto: Álvaro Zarzuela

Les primeres mobilitzacions es van produir a Islàndia, si bé vam tardar a assabentar-nos-en. Després de dècades de prosperitat i benestar (l'any 2007-2008, el país era el primer en desenvolupament humà, segons el Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament), el setembre del 2008 es nacionalitza el banc més important d'Islàndia, la moneda es devalua i la Borsa suspèn totes les activitats: el país es declara en fallida. Al principi, les protestes –inèdites per aquells to-pants– eren poc nombroses; amb prou feines 15 persones a qui la gent que passava els preguntava què feien. Però el gener del 2009 ja són milers els qui planten cara a la policia davant el Parlament i provoquen la caiguda del govern. Més tard, aconseguixen que se sotmeti a referèndum si se saneja o no el deute amb els creditors principals, la Gran Bretanya i Holanda; més del 90% de la població diu 'no' a la proposta.

De moment, Islàndia és l'únic país que en lloc de "rescatar" els bancs persegueix els banquers i els membres del Govern per la gestió de la crisi. Una comissió escollida per la ciutadania, formada per persones

comunes que es van presentar voluntàriament, ha redactat una nova constitució, en l'elaboració de la qual ha pogut participar tothom que ho ha volgut, per mitjà de les xarxes socials, amb informació puntual sobre els avanços del procés. A finals de juliol es va presentar el text, que serà sotmès a referèndum.

I de la gèlida Islàndia a la càlida conca mediterrània. "Alguna cosa es va trencar per sempre en el món àrab el passat 14 de gener", escriu Ignacio Ramonet en el número d'abril de *Le Monde Diplomatique*.

Tunísia. Foto: Wassim Ben Rhouma

Aquell dia, el president de Tunísia, Ben Ali, que governava des del 1987, va fugir del país davant les pressions d'unes mobilitzacions que havi-

en començat feia tot just un mes. El 17 de desembre, Mohamed Bouazizi, un jove universitari i venedor ambul·lant, es va cremar a l'estil bonze, fart que la policia li confiscés la parada de fruita que tenia al carrer si no els donava una "mossegada". La indignació popular va esclatar, i la gent va sortir al carrer en massa. El tirà va respondre amb repressió però va acabar fugint, deixant darrere seu 66 morts en un mes.

Uns quants dies més tard, el 25 de gener, el dia de la ira, les protestes començaven a Egipte, i convertien la plaça Tahir en referència de lluita per la llibertat. L'11 de febrer Mubarak, que ocupava el poder des de feia gairebé tres dècades, dimetia després de perdre el suport del

Egipte. Foto: The Cold Whisper

seu gran valedor –i finançador–, el govern nord-americà. En aquests moments, Mubarak respon davant els tribunals juntament amb una part de la seva família.

A partir d'aquí, la metxa va anar prenent en altres països àrabs del Magrib, del Golf Pèrsic (a Líbia, Algèria, Bahrein, Jordània, el Marroc, Oman, el Iemen, Djibouti, el Sàhara Occidental i Síria), en altres països no àrabs, com a l'Iran, i fins i tot, més tard, a Israel. La primera reacció ha estat, com de costum, la repressió violenta, però molts d'aquests mandataris s'han vist obligats a emprendre reformes que el temps dirà si responen adequadament a les demandes populars.

A Líbia, després d'una guerra sagrant, el dictador Gadafi va perdre el poder (i la vida, en circumstàncies que encara no s'han aclarit del tot) a causa de la pressió dels rebels, ajudats per tropes occidentals dels mateixos països que fins fa poc el rebien amb tots els honors i callaven davant els seus excessos i extravagàncies. A Síria, Bashar al-Assad, l'últim representant d'un tirànic clan familiar, està ordenant disparar contra el seu poble, produint milers de morts i fugides en massa. Amnistia Internacional denuncia que "des de mitjan mes de març, les forces de seguretat síries han dut a terme una campanya de

Foto: Julien Lagarde

Foto: Miguel Alamin

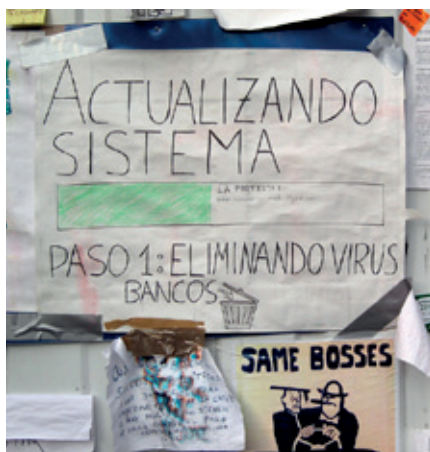

Foto: Miguel Alamin

Foto: Julien Lagarde

violència contra els manifestants. Més de 1.600 persones han mort, entre les quals més de 80 menors d'edat. Milers de persones han estat detingudes, moltes de les quals continuen recloses en règim d'incomunicació, sota greu risc de ser torturades".

Tot i que aquests països sí que solen aparèixer a les notícies, la imatge que se'ns en transmet és la de societats monolítiques, endarrerides, en les quals no es mou res. Aquests fets ens han mostrat que la realitat és més complexa del que ens pensem, i que els pobles són molt més que els seus governants.

Al maig, la indignació va esclatar a casa nostra. El 15 de maig es van produir manifestacions massives en moltes ciutats espanyoles, demanant una democràcia real. Da-

vant el violent desallotjament per part de la policia dels centenars de persones que s'havien instal·lat a la Puerta del Sol de Madrid després de la marxa, més de 25.000 persones van ocupar la plaça l'endemà, i es van convertir en referent del moviment dels indignats, mentre que el 15-M es va convertir en la data en la qual les places es van transformar en espais d'exercici de ciutadania.

Poc després la indignació saltava l'Atlàntic, i el 12 de juny començaven a Xile massives protestes estudiantils (que havien anat precedides un mes abans per una massiva manifestació en contra de la construcció de cinc preses a la Patagònia, propietat de l'espanyola Endesa i de la xilena Colbún). De nou, la brutal repressió va fer sortir al carrer els pares dels estudiants primer, i més tard altres sectors de la població.

Passat l'estiu, els Estats Units s'hi sumaven amb protestes similars en diverses ciutats, sota l'eslògan "A ocupar Wall Street!"; a Nova York. Des de mitjan mes de setembre protesten al Zuccotti Park, en ple centre financer de la ciutat, a prop de la Borsa que dona nom al moviment.

La rebotiga de les indignacions

Protesta a la plaça Tahir. Foto: Maggie Osama

“Va ser tot menys l'atzar el que va fer sortir milions d'egipcis al carrer”, escriu Tahar Ben Jelloun en el seu llibre *La primavera àrabe. El despertar de la dignidad*. Tot i que no es pot ficar tot dins el mateix sac, segurament l'apreciació de l'escriptor francomarroquí és extensible a altres revoltes. En tots els casos, el que va aparèixer com a notícia insòlita feia anys, dècades, potser segles que es gestava; i això és vàlid tant amb relació a les **causes que ho van provocar** com a les **circumstàncies que ho van fer possible**. La visió distorsionada que ens arriba dels països àrabs, juntament amb una comunicació mediàtica que sol reduir els processos a una successió de fets, sense excloure uns significatius –interessats?– silencis informatius, ajuda que ens hagi sorprès l'erupció d'un volcà sense que ni tan sols ens haguéssim adonat que existia.

Amb el risc que implica qualsevol simplificació –i amb la imprescindible precaució de remetre a anàlisis més detallades i autoritzades–, es pot dir que el descontentament de les poblacions té les arrels en causes estructurals, així com en la

mala gestió que en fan els governs. Aquests governs poden haver estat escollits a les urnes o pot tractar-se de règims totalitaris, com és el cas predominant als països del Magrib i de la zona oriental mediterrània i el Pròxim Orient, si bé cal distingir entre monarquies totalitàries i règims autoritaris actuals que van néixer d'una revolució (com Líbia, Tunísia i Egipte), però que igualment s'han perpetuat en el poder, a vegades de manera dinàstica (Síria).

Durant dècades aquests règims han comptat amb la tolerància –quan no amb el fervent suport– de les anomenades democràcies occidentals, a vegades perquè són països amb grans reserves de petroli, a vegades amb l'excusa de fer fugir el “perill islamista”. Això ha significat

fer la vista grossa davant els abusos per als quals aquesta mena de governs són terra abonada: insuficiències democràtiques, corrupció, brutalitat policial, lleis d'emergència, altes taxes de desocupació, carència d'habitatges i d'aliments, manca de llibertat d'opinió, pobres condicions de vida, etc. Quan la situació econòmica ha empitjorat, la metxa ja estava preparada.

En altres latituds, en les quals l'Estat del benestar és la norma des de fa temps, la població ha anat veient com aquest Estat del benestar es deteriora i minva. I això per obra d'uns governs escollits democràticament (en alguns casos, autodefinits com a progressistes), les polítiques dels quals responen més als poders econòmics i financers que no pas al mandat rebut de les urnes, convertint en mercaderia (i en víctima propiciatòria) la sobirania popular. La gestió de la crisi financera, el “rescat” amb béns públics d'algunes entitats que l'han causat,

a costa de retallar els drets civils i laborals de la població i d'empitjorar les seves condicions de vida, han fet que això sigui patent als ulls de la ciutadania.

La població islandesa va passar, en només un parell d'anys, d'ocupar el primer lloc a la llista del desenvolupament humà a haver d'assumir un deute de 3,5 mil milions d'euros –que s'haurien carregat a cada família mensualment al llarg de 15 anys, amb una taxa d'interès del 5,5%. A Espanya, segons dades

3. Vegeu el *Global express* núm. 17, “Castells de sorra”.

de juny del 2011, tenim una de les mitjanes salarials més baixes d'Europa (només superada, per poc, per Grècia i Portugal), i es registren les diferències més importants entre els salaris més baixos i els més alts. La crisi, a més a més, està enriquint les grans empreses: durant el període de la crisi (2007-2010), el nombre de desocupats va passar d'1.800.000 el 2007 a més de 4.000.000 el 2010, mentre que només tres de les empreses que componen l'IBEX-35 van tenir pèrdues en aquest període. Totes les altres empreses van registrar beneficis (Vicenç Navarro i Marta Tur, *Le Monde Diplomatique*).

I mentrestant augmenta el nombre de “nous pobres”: persones que fins fa poc vivien còmodament es troben creuant el llindar de la pobresa, desallotjades de casa seva sense per això haver-se lliurat del deute amb el banc, sense feina i sense ingressos, mentre els governs restringeixen cada cop més els ajuts i els subsidis. “El perfil del *nou* pobre –segons Càritas– és el d'un home espanyol, menor de 40 anys i que ha treballat en el sector de la construcció. D'obtenir bons ingressos treballant pel seu compte, ha passat a dependre d'un subsidi i a acudir a institucions de beneficència per menjar.”

Tot i que al principi les revoltes als països àrabs i l'ocupació de places a Espanya van causar una certa sorpresa, les mobilitzacions no són un llamp aïllat. Perquè la tempesta del descontentament s'hagi organitzat i qualli en accions massives, sostingudes en el temps i articulades des de baix, han calgut anys d'organització, de lluita i de feina, sovint invisibles, que han anat creant unes circumstàncies que han afavorit l'esclat.

Als països àrabs, una classe mitjana amb una base que ha crescut en temps de bonança econòmica, ha accedit a recursos i ha pres consciència dels seus drets, sense que l'estreta cotilla de règims monolí-

Barcelona. Foto: Mario Sánchez

tics hagi permès que les seves legítimes aspiracions trobin sortida. Els mitjans de comunicació, més interessats en els dirigents i en els tripijocs polítics que no pas en les societats, no ens en donen notícia, però en aquests països existeix una societat civil que en dures condicions busca camins, una oposició silenciada dins i fora de les seves fronteres, i intel·lectuals (escriptors, periodistes, universitaris) que sovint paguen les seves denúncies amb l'exili o la presó.

“Les protestes massives –escriu Isaías Barreñada a *Noticias Obreras*– han estat el resultat d'una articulació efectiva i innovadora entre actors diversos: joves amb noves formes d'acció col·lectiva (...), activistes clàssics (sindicalistes, defensors dels drets humans), associacions civils i, finalment, militants polítics”. Cal remarcar el paper que en aquests països, i particularment a Egipte, han tingut els sindicats i el moviment obrer en general. Referint-se a les protestes que han tingut lloc als països àrabs, Barreñada continua: “Aquestes revolucions són ciutadanes per les seves demandes, i populars perquè impliquen una part important de la societat”.

Tampoc als països occidentals han estat un fenomen de combustió espontània. La resposta articulada ha estat possible perquè l'articulació ja existia. A Espanya no és la primera vegada que la societat s'organitza per protestar pels seus propis mitjans. El 1994, en moltes ciutats espanyoles es van produir mobilitzacions (acampades, vagues de fam, etc.) per reclamar que es complís el compromís de destinar a cooperació el 0,7% del PIB. Fa tan sols uns quants anys, les protestes massives contra la guerra de l'Irak van posar de manifest l'existència d'una articulació de moviments socials eficaç. Fa només uns quants mesos, a principis del 2011, es posaven en marxa les Taules de Convergència Ciutadana i, com a antecedent més immediat, molts analistes coincideixen a assenyalar que les accions contra la Llei Sinde van greixar les eines comunicatives que s'han mostrat tan eficaçes en el moviment del 15M. En tot cas, el 15M recull denúncies i reivindicacions que fa anys que fan un ampli espectre de moviments –l'obrer, el pacifista, l'ecologista, el feminista, el veïnal, etc.–, juntament amb altres col·lectius i la mateixa acadèmia; les articula i les converteix en un crit sonor i pacífic.

Quan la gent va dir *kifaya*

Foto: Wheelz Wheeler

car per a una massiva “besatón” per les reformes a l'educació. Al Paseo Ahumada van representar un suïcidí massiu llançant-se a terra i quedant-se quiets. En un pont sobre el riu Mapocho, alumnes de la carrera d'arquitectura van penjar figures simulant persones penjades pels deutes. A més a més, es van succeir desfilades carnavalesques, ballets de carrer, etc.

A Islàndia s'havia perdut el costum de manifestar-se. L'última manifestació va ser el 1949 contra l'OTAN, així que allà aquesta forma de protesta ja constituïa per si mateixa una novetat. La policia no sabia com reaccionar quan dos milers de

El juliol del 2004 naixia al Caire un moviment laic, democràtic i de defensa dels drets humans, que a finals d'aquell any va organitzar una gran manifestació demanant reformes i animant a boicotejar les eleccions de setembre del 2005. Aquestes eleccions es consideraven una altra de les mascarades que Mubarak –com altres dictadors– organitzava de tant en tant, un mer joc amb les cartes marcades. Aquest moviment s'anomena Kifaya, que en àrab vol dir “prou!, fins aquí hem arribat!”. El diccionari assenyala que ‘indignació’ vol dir “gran enuig que produeix alguna cosa o algú”. Aristòtil concreta que sorgeix davant la percepció que alguna cosa és injusta. I això és el que en resum ha passat, que la gent ha dit prou i ha traduït la indignació en accions.

El mateix caràcter de les accions, si no inèdit, ha trobat en la novetat una de les claus de la seva eficàcia. La forma clàssica de protesta, les manifestacions, si bé han estat presents, han cedit protagonisme a altres accions. Aquestes accions han estat en alguns casos tràgiques i a la desesperada (com les autoimmolacions en diversos països àrabs), però l'estrella ha estat, sens dubte, l'ocupació de les places, que han

Foto: Alvaro Zarzuela

recuperat el caràcter d'espai públic ciutadà, de trobada, debat i interrelació. Aparador d'acció cívica, a les places s'ha mostrat la capacitat d'organització i de solidaritat de les poblacions. En la memòria col·lectiva ja hi han quedat les imatges de la ciutadania egípcia netejant la plaça Tahir un cop desmantellat el campament.

A Xile centenars d'estudiants van acabar una marató de 1.800 hores en les immediacions del palau presidencial de La Moneda. A la Plaza de Armas de Santiago es van convo-

persones es van concentrar al Parlament. Un jove es va enfil·lar a la teulada de la cambra legislativa i va substituir la bandera nacional per la d'una cadena de supermercats –un drap groc amb un porc somrient– i va passar més d'un dia fins que algú se'n va adonar. Acusats de terrorisme, cada cop que hi havia alguna topada amb la policia, els manifestants els regalaven flors.

S'ha insistit molt sobre el paper que han tingut les xarxes socials (tecnològiques) en aquestes mobilitzacions. “El món és immens –escriu

Tahar Ben Jelloun-, però ara està a l'abast de la mà, d'un simple clic". La possibilitat d'una comunicació horitzontal, en xarxa (és a dir, estructural, no pas jeràrquica), sense un centre que controli, ha possibilitat que l'aparent espontaneïtat s'articuli i s'organitzi "mitjançant el simple fet de comunicar-se, d'intercanviar idees, projectes" (Ben

en la redacció de la Declaració Universal dels Drets Humans per cridar la joventut a indignar-se; poc després apareixia un segon pamflet -*Comprometeu-vos!*-, i a finals de setembre va aparèixer a França *Le chemin de l'espérance*, que Hessel signa amb Edgar Morin. En la mateixa línia, un grup d'intel·lectuals espanyols (José Luis Sampedro, Mayor Zaragoza i Juan Torres López entre altres) publicava *Reacciona* (Aguilar). Una gran varietat d'autors han escrit sobre el tema: des de l'anònim que hi ha darrere *¡In-solventes!* (Espasa), que diu que ha perdut fins i tot el seu nom, fins al *Manifest d'economistes aterrits*, que va aparèixer signat per quatre economistes francesos, i que ja ha estat subscrit per diversos milers de professionals de tota Europa. Amb les revoltes encara en marxa, Tahar Ben Jelloun va publicar *La primavera àrabe. El despertar de la dignidad* (Alianza Editorial).

Així mateix, són nombroses les publicacions generades en el si del mateix moviment, com *Las voces del 15M* (Los libros del Lince), *Les veus de les places* (Icaria), *La rebelión de los indignados* (Popular) o *Indignados. 15M*, per esmentar-ne algunes. Centenars d'historiadors d'universitats de tota Amèrica Llatina han publicat el manifest "Revolución anti-neoliberal social/estudiantil en Chile". Tal com hem assenyalat, aquests són només uns quants exemples de les accions dels intel·lectuals.

Però, a més a més, molts no s'han limitat a escriure i parlar. Hessel,

Sampedro, Galeano, Arcadi Oliveres, Vicenç Navarro, Juan Torres López i molts altres han estat a les places mostrant el seu suport i fent conferències, convertint les places en espais de cultura i pensament. Tot plegat posa també de manifest que les mobilitzacions, presentades sovint com gairebé exclusives de la joventut, són realment, tal com demostren els fets i les imatges, iniciatives ciutadanes en les quals participen capes i generacions molt més àmplies.

Arcadi Oliveres (Pl. Catalunya, Barcelona).
Foto: neverbeingboring2000

Foto: Darkroom Productions

Jelloun). Això converteix aquestes reclamacions de drets ciutadans en un exercici de ciutadania. No és la democràcia precisament això, l'accés de tota persona a la paraula, a opinar, proposar i decidir?

En aquests moviments també hi han tingut un paper molt important els intel·lectuals. Resulta impossible donar compte de la inabastable bibliografia que el mateix fenomen ha produït, deixant constància dels fets i alimentant un viu debat. Mesos abans que tot comencés, Stéphane Hessel apel·lava a la seva història de resistent i col·laborador

4. *Indigneu-vos!* Destino, 2011.

Què és un moviment social?

Un **moviment social** és l'agrupació **no formal** d'individus o organitzacions que té com a finalitat el **canvi social**, la qual cosa vol dir que és un actor polític, i que es distingeix de les organitzacions de qualsevol altre tipus, com els partits o els sindicats, pel seu caràcter no estructurat, horitzontal i no subjecte a disciplina.

Pedro Ibarra, catedràtic de Ciències Polítiques de la Universitat del País Basc, posa de manifest un aspecte interessant:

Un moviment social és **una forma d'acció col·lectiva**, i l'existència d'una acció col·lectiva implica la preexistència d'un conflicte, d'una tensió que intenta resoldre –fent-lo visible, donant-li dimensions– aquesta acció col·lectiva. Però –important crida d'atenció– no qualsevol conflicte desemboca en una acció col·lectiva que adopta la forma d'un moviment social.

1. Un moviment social sorgeix perquè existeixen tensions estructurals (les estructures del treball o les familiars o les urbanes), que generen vulneració d'interessos molt concrets, molt visibles, molt sentits; molt viscuts a vegades. Així, doncs, sorgeixen per carències o fractures estructurals (que, dit sigui de pas, sempre existiran).
2. Un moviment social sorgeix perquè altres formes preexistents –organitzacions– de solucionar aquest conflicte no poden arribar-hi, no saben arribar-hi o no volen arribar-hi. Sorgeix, doncs, perquè existeixen carències organitzatives.
3. Un moviment social sorgeix a més a més perquè a la gent –a determinada gent– no li agrada com es viu (com viuen ells) en general, i com es viu la resolució d'aquesta injustícia, d'aquesta negació d'interessos col·lectius (però molt propers) en particular. S'estimaria més viure/relacionar-se amb els altres d'una altra manera i s'estimaria més solucionar aquests problemes col·lectius de la mateixa manera com li agradaria viure.

Creuen que els problemes, a favor de la solució dels quals han decidit mobilitzar-se, s'han de solucionar de manera participativa, igualitària i cooperativa, i per tant busquen organitzar-se, moure's de manera solidària, participativa per solucionar aquests problemes. Així, prefiguren en la seva acció col·lectiva el món (o una part del món) que intenten establir. Així, un moviment és una resposta a carències valoratives, ideològiques.

La reflexió anterior implica dues coses:

Un moviment busca i practica una **identitat col·lectiva**, és a dir, un moviment comporta que determinada gent vol viure conjuntament una manera diferent de veure, d'estar i d'actuar al món. Certament la intensitat d'aquesta vivència pot ser molt feble, però ha d'existir per poder parlar d'un moviment social. Un moviment social no pot ser –no és– una oficina on la gent arregla els seus problemes individuals. Ha d'existir un mínim de compartir un sentit, una manera comuna d'interpretar i viure la realitat.

Un moviment sorgeix –assumeix aquesta resposta a les carències valoratives/ideològiques i els respon d'aquesta manera identitària, alternativa a les formes convencionals/ dominants d'adaptar-se al món– perquè existeixen **xarxes solidàries preexistents**, perquè existeixen persones amb experiència solidària o perquè existeixen persones amb memòria solidària, amb memòria/ ideologia que és possible fer i veure les coses de manera diferent.

Foto: Sierpe

5. *Anuari de Moviments Socials. Una mirada sobre la xarxa*. Elena Grau i Pedro Ibarra (coord.). Icària Editorial i Getiko Fundazioa. Barcelona, 2000. El text citat està disponible a http://7843663697078178468-a-1802744773732722657-s-sites.googlegroups.com/site/antoniojml/Home/TEMA9A.pdf?attachauth=ANoY7cpYUeqEzGEmtPMHYp9jrPUBjNBDMYpOWjpDXNHkp9DCI_nFsTMOV1nTmyYPlscJkZiV6hAFCgJEpgiCES_qnuf5EgSD-q13UtpDVe2YAP4Jtw3ugGxgME60nsHS-i5Am__30MmiN7a18lIQGyD12Rw6VcZWTqKsGuLj6HT2KKcNVqLYsSvRQWOUzUDZEGpbw2xW6T-uR&attredirects=0

El pa i les roses van junts

Aquest ampli moviment podria fer seva la pancarta de les treballadores protagonistes de la pel·lícula de Ken Loach *Pan y rosas* (2000): “Volem el pa, però també les roses”. La crisi, desencadenant de la indignació, va començar anomenant-se econòmica i financera i ha acabat posant de manifest greus disfuncions del sistema democràtic. És clar que simplificar un fenomen tan complex i que es desenvolupa en contextos tan diferents distorsiona la realitat, però també és clar que hi ha elements comuns en les demandes que es plantegen.

Remy Lefebvre resumia a *Le Monde Diplomatique* (maig del 2011) les demandes de la “primavera àrab”: “Les reivindicacions, lluny de tot argot ideològic i de tota temptació demagògica, religiosa o partidista, són simples i clares. En una llengua despullada i directa, els eslògans lapidaris són sempre precisos: d’una banda, la reivindicació de la llibertat política, de l’alternança en el poder, del fi de la corrupció, del desmantellament dels aparells de

seguretat; de l’altra, la demanda de dignitat social i, per tant, d’oportunitats d’ocupació i de salaris decentes”.

A Islàndia tot va començar amb una reacció a l’abús de bancs i de poders financers, però aviat van entendre on era la clau de la qüestió: “La nostra prioritat”, diu Sigurdur Sigurdsson, participant en les protestes, “és la reforma de la llei electoral per tal de crear un sistema de democràcia directa”.

A Xile, “de les reivindicacions pròpiament educacionals, les organitzacions que protesten van passar ràpidament a altres peticions més estructurals de canvi del sistema polític, en adonar-se que per poder aprovar les seves demandes es requereix, d’una banda, que l’Estat tingui més recursos, i de l’altra, que es canviï la Constitució perquè el sistema electoral tingui una representativitat més gran que li permeti absorbir les seves peticions” (Manuel Delano, *El País*, 30/08/2011).

El moviment 15M recull en els seus eslògans les mateixes reivindicacions, que es resumeixen en “Democràcia real, ja!”. La crisi ha fet visible que vivim “una democràcia de mercat, no tan sols una economia de mercat” (Joaquín Estefanía, *El País*, 19-06-11). És a dir, ens ha posat davant els ulls què decideix la ciutadania i qui pren les decisions que condicionen la vida dels ciutadans i les ciutadanes reals. I a aquesta diàna es dirigeix la fletxa de la indignació.

Propostes del 15-M⁶

1

Eliminació dels privilegis de la classe política:

- Control estricte de l’absentisme dels càrrecs electes en els llocs respectius. Sancions específiques per abandó de funcions.
- Supressió dels privilegis en el pagament d’impostos, en els anys de cotització i en la quantitat de les pensions. Equiparació del salari dels representants electes al salari mitjà espanyol, més les dietes necessàries indispensables per a l’exercici de les seves funcions.
- Eliminació de la immunitat associada al càrrec. Imprescriptibilitat dels delictes de corrupció.
- Publicació obligatòria del patrimoni de tots els càrrecs públics.
- Reducció dels càrrecs de lliure designació.

6. Un article del diari *Público* explica com algunes d’aquestes propostes ja són realitat en diversos països: <http://www.publico.es/espana/380220/21-ideas-inspiradas-en-el-15-m>

2

Contra la desocupació:

- Repartiment de la feina fomentant les reduccions de jornada i la conciliació laboral fins a posar fi a la desocupació estructural (és a dir, fins que la desocupació baixi per sota del 5%).
- Jubilació als 65 i cap augment de l'edat de jubilació fins a posar fi a la desocupació juvenil.
- Bonificacions per a aquelles empreses amb menys d'un 10% de contractació temporal.
- Seguretat en l'ocupació: impossibilitat d'acomiadaments col·lectius o per causes objectives en les grans empreses mentre hi hagi beneficis, fiscalització a les grans empreses per assegurar que no cobreixen amb treballadors temporals llocs que podrien ser fixos.
- Restabliment del subsidi de 426 € per a tots els aturats de llarga durada.

3

Dret a l'habitatge:

- Expropiació per part de l'Estat dels habitatges construïts en estoc que no s'han venut, per col·locar-los en el mercat en règim de lloguer protegit.
- Ajudes al lloguer per a joves i per a totes aquelles persones de baixos recursos.
- Que es permeti la donació en pagament dels habitatges per cancel·lar les hipoteques.

Foto: Antonio Marín Segovia

4

Serveis públics de qualitat:

- Supressió de despeses inútils en les Administracions Públiques i establiment d'un control independent de pressupostos i despeses.
- Contractació de personal sanitari fins a eliminar les llistes d'espera.
- Contractació de professorat per garantir la ràtio d'alumnes per aula, els grups de desdoblament i els grups de suport.
- Reducció del cost de matrícula en tota l'educació universitària, equiparant el preu dels postgraus al dels graus.
- Finançament públic de la recerca per garantir-ne la independència.
- Transport públic barat, de qualitat i ecològicament sostenible: restabliment dels trens que s'estan substituint per l'AVE amb els preus originals, abaratiment dels abonaments de transport, restricció del trànsit rodat privat al centre de les ciutats, construcció de carrils bici.
- Recursos socials locals: aplicació efectiva de la Llei de Dependència, xarxes de cuidadors locals municipals, serveis locals de mediació i tutela.

5

Control de les entitats bancàries:

- Prohibició de qualsevol tipus de rescat o injecció de capital a entitats bancàries: aquelles entitats en dificultats han de fer fallida o ser nacionalitzades per constituir una banca pública sota control social.
- Elevació dels impostos a la banca de manera directament proporcional a la despesa social ocasionada per la crisi generada per la seva mala gestió.
- Devolució a les arques públiques per part dels bancs de tot capital públic aportat.
- Prohibició d'inversió de bancs espanyols en paradisos fiscals.
- Regulació de sancions als moviments especulatius i a la mala praxi bancària.

6

Fiscalitat:

- Augment del tipus impositiu a les grans fortunes i entitats bancàries.
- Eliminació de les SICAV.
- Recuperació de l'Impost sobre el Patrimoni.
- Control real i efectiu del frau fiscal i de la fuga de capitals a paradisos fiscals.
- Promoció a nivell internacional de l'adopció d'una taxa a les transaccions internacionals (taxa Tobin).

7

Llibertats ciutadanes i democràcia participativa:

- No al control d'Internet. Abolició de la Llei Sinde.
- Protecció de la llibertat d'informació i del periodisme d'investigació.
- Referèndums obligatoris i vinculants per a les qüestions de gran calat que modifiquen les condicions de vida dels ciutadans.
- Referèndums obligatoris per a tota introducció de mesures dictades des de la Unió Europea.
- Modificació de la Llei Electoral per garantir un sistema autènticament representatiu i proporcional que no discrimini cap força política ni cap voluntat social, on el vot en blanc i el vot nul també tinguin representació en el legislatiu.
- Independència del poder judicial: reforma de la figura del Ministeri Fiscal per garantir-ne la independència, no al nomenament de membres del Tribunal Constitucional i del Consell General del Poder Judicial per part del poder executiu.
- Establiment de mecanismes efectius que garanteixin la democràcia interna en els partits polítics.

8

Reducció de la despesa militar

Foto: arribalasqueluchan

La democràcia no és (només) un ritus

Com se sap, 'democràcia' és l'evolució de dos termes grecs: 'demos' o poble i 'cracia' o poder; literalment, "poder del poble". En el nostre espai sociocultural, considerem que van ser els atenencs els qui la van inventar fa 25 segles, i sembla que el concepte no ha evolucionat gaire més que el terme que el denomina. Els models atenenc i romà van significar, certament, avanços de

civilització; el primer establia participació en els assumptes públics i el segon, reconeixement de drets. Tanmateix, tots dos s'assentaven sobre l'exclusió: a Atenes, només un grup reduït de ciutadans tenien accés a la participació, vetada per a tots els qui intervenien en els processos productius –esclaus, treballadors manuals, etc.– i les dones. La ciutadania romana servia per discriminar els qui tenien drets dels qui no en tenien; durant molts anys, només els habitants de la ciutat –Roma– eren considerats ciutadans; serà més tard quan passi a ser un terme polític.

Cal esperar fins a la proclamació de la independència americana i la Revolució Francesa perquè allò que avui entenem per democràcia neixi oficialment. I neix unida de manera indissoluble a la consideració de ciutadania per a tota persona, a qui es reconeix el dret d'opinar i influir en els assumptes públics que la incumbeixen, si bé durant un llarg període de temps aquest dret va estar vinculat a la propietat. Arribem així

Foto: neverbeingboring2000

a la idea d'"un home, un vot", una expressió absolutament literal, ja que fins ben entrat el segle XX les dones van estar excloses d'aquest dret tan elemental –en diversos sentits.

Més enllà de l'etimologia, la democràcia no és tan sols una paraula ni un seguit de ritus⁷. "Ara que gairebé tots els règims polítics es diuen democràtics –escriu José Manuel Naredo al diari *Público*–, és el grau de participació efectiva del poble en la presa de decisions públiques allò que marca el lloc que ocupen (...). I aquesta participació no cau pas del cel, sinó que depèn de l'existència d'unes institucions que la propiciïn i d'una ciutadania activa i implicada".

La democràcia representativa no és l'única forma possible que el poble exerceixi el seu poder. Va néixer en un context social, cultural i econòmic molt diferent del nostre, però les regles de joc continuen inalterades en allò que és fonamental des del segle XVIII. Va ser aleshores quan Montesquieu va establir la separació de poders, i els nord-

americans i els francesos es van aixecar contra els tirans respectius –la monarquia, la potència colonial– i van proclamar els drets de l'home i del ciutadà. Les regles del joc amb prou feines han canviat, però evidentment el camp de joc –el context– sí que ho ha fet.

D'altra banda, la democràcia no es realitza de la mateixa manera a tots els països. La funció de les lleis

electorals que la reglamenten és la d'articular i facilitar-ne l'exercici, mai la de limitar ni controlar, però això no sempre passa així. De fet, una de les principals reivindicacions del moviment 15-M és una llei electoral que respongui a la seva funció.

D'alguna manera, a la democràcia tal com s'ha exercit des de fa segles li ha quedat el vestit petit i se li han rebotat les costures. Aquestes mobilitzacions posen en qüestió unes formes que van respondre a uns altres contextos, i demanen noves vies més adequades a les necessitats, als desitjos i als instruments disponibles de la ciutadania real del present. Reclamen passar de la democràcia-ritus a la "democràcia com a procés orientat a aixecar un espai públic que permeti l'accés –en condicions d'igualtat– de totes les persones a la formació de la voluntat col·lectiva a través del diàleg crític, i a construir canals de participació real i continuats en tot allò que afecti les condicions de vida de la ciutadania"⁸.

7. Vegeu el *Global express* núm. 7, "La democràcia més enllà de les urnes".

8. "El movimiento del 15-M" a *El Ecologista* núm. 70.

Res no serà com abans

Foto: Vida Frida

Analistes d'aquí (Carlos Taibo) i d'allà (Tahar Ben Jelloun) han expressat el mateix de la mateixa manera: "Res no serà com abans". Tot i que fer balanç d'un moviment en marxa és difícil, i malgrat que els resultats en aquests moments varien d'un lloc a un altre, és evident que ja res no serà igual per a les poblacions –i per als tirans– de Tunísia, d'Egipte o de Líbia.

Tot i que trontollen una mica, les columnes del poder continuen dretes; en el moment d'escriure aquestes línies, els governants del lemen i de Síria es mantenen al poder malgrat les contínues protestes de les poblacions, i gairebé cada dia tenim notícia de desenes de morts; als països on s'han desempallegat de dictadors, com ara Egipte, el futur és incert, els conflictes continuen vius i la democràcia fa unes primeres passes vacil·lants; els mercats continuen dictant les decisions dels nostres governants; a Espanya, la Constitució, que fins ara era intocable, va ser modificada l'estiu del 2011 sense consens parlamentari ni consulta a la ciutadania, per tal de donar rang constitucional a la limitació del dèficit públic, establint com a "prioritat absoluta" el pagament del deute públic (és a dir, per davant de les necessitats bàsiques

i els drets ciutadans)... i la llista és molt més llarga.

Però res no serà igual. És probable que estiguem vivint un d'aquells moments en què en el temps històric, lineal⁹, s'obre un forat i sembla que l'horitzó utòpic es fa realitat quotidiana. Moltes coses només sospirades s'han revelat possibles; l'espai públic es pobla de noves veus; hi ha silencis que es converteixen en paraules, i paraules en accions.

Per exemple, es fa realitat que la ciutadania sí que pot organitzar-se

i agafar la iniciativa. En paraules de l'*International Herald Tribune*, "en la majoria d'aquests països està reclamant un lloc el fins ara invisible factor polític: l'home del carrer". La cita fa referència a la primavera àrab, però bé podria generalitzar-se.

Aquest nou subjecte polític s'articula entorn de tres espais de caràcter divers: les **places**, noves i apropiades àgores per a un moviment assembleari (www.tomalaplaza.net); les **assemblees** de barri i poble, conscients que la ciutadania ha de ser global, però començant en el cercle més proper i referida a qüestions reals i concretes (www.tomalosbarrios.net), i la **xarxa Democràcia real, ja** (www.democraciarealya.es), perquè el ciberespai és terreny conquerit per a la ciutadania.

I per no oblidar la dimensió global i, de pas, per prendre el pols al moviment, se succeeixen convocatòries mundials, com la del 15 d'octubre, que va registrar més de 1.000 manifestacions en 87 països dels cinc continents. Es calcula que a Espanya més d'un milió de persones van sortir al carrer en més de 80 manifestacions.

Foto: Cero Negativo

9. Capella, J. R., *Los ciudadanos siervos*. Trotta.

El diari *Público* intentava registrar algunes petjades del moviment 15-M tres mesos després que comencés, i trobava **assoliments** significatius en sis terrenys: s'ha influït en l'agenda política, col·locant temes tan importants com la reforma de la llei electoral; s'han aturat desenes de desnonaments per impagament d'hipoteques i s'han aconseguit canvis en la banca i el Congrés (tot i que insuficients: milers de persones s'han quedat sense casa, però no sense deute); el Govern ha presentat un projecte de llei de transparència i diverses Administracions han pres la iniciativa de publicar sous i béns de diputats i governants; el carrer ha recuperat el caràcter d'espai polític; la política, com a gestió dels assumptes públics, ha tornat a les converses i als interessos de la ciutadania, i ha aconseguit un gran ressò internacional.

Els canvis –encara en marxa– són tan significatius que molts autors, com Tahar Ben Jelloun, no dubten a considerar que estem davant una revolució.

“El pensament revolucionari ha guanyat el primer enfrontament (i el més important): avui ningú no gosa posar en dubte la legitimitat de les demandes estudiantils i ciutadanes. (...) El més important és que el que era central està aconseguit: s'ha posat en qüestió un model de dominació que es creia inamovible. El rebuig al lucre en totes aquelles qüestions fonamentals per a l'individu i la seva família, el respecte ple al medi ambient, la vigència absoluta dels drets humans, la representativitat efectiva del sistema democràtic i dels mecanismes de consulta directa a la ciutadania, el dret a la participació, s'han instal·lat com a

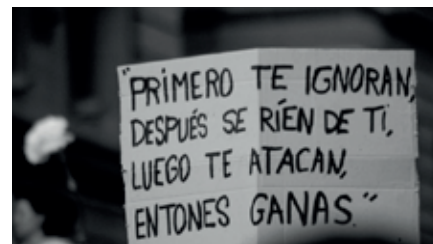

Foto: Carrasco & Pop

objectius legítims en la consciència ciutadana.” (Manuel Cabieses, a *Punto Final*).

Ben Jelloun, reconeixent que el futur de tot això és incert, afirma amb rotunditat una certesa sobre el que quedarà d'aquests dies: “Aquestes revoltes ens han ensenyat una cosa molt senzilla i que els poetes han expressat molt bé: tard o d'hora, arriba un moment en què l'home humiliat es nega a viure de genolls, exigeix llibertat i dignitat, fins i tot jugant-s'hi la vida. És una veritat universal.”

En paraules del poeta (Miquel Martí i Pol), **“tot està per fer i tot és possible”.**

Foto: Miguel Alamin

Global express pretén generar preguntes entre els i les alumnes sobre el que expliquen els mitjans de comunicació. Es tracta de promoure una visió crítica de la realitat, que els permeti comprendre l'estat del món i, en especial, la situació del món en desenvolupament.

Dossier informatiu:
Araceli Caballero

Activitats i guia didàctica:
Israel García, Marga Florensa, Quique Porcar, Jordi Sant, M. Àngels Alié, Lucas Pérez i Anna Duch

Disseny i edició:
Estudi Lluís Torres

Traducció:
Albert Nolla

Coordinació:
Anna Duch

Aquest dossier s'ha tancat a finals d'octubre del 2011.

Pot ser interessant actualitzar la informació d'alguns dels apartats.

Per saber-ne més...

Webs

- www.acordem.org/15m/
- <http://tomalaplaza.net>
- www.attac.es/
- <http://15october.net/es/>
- www.democraciarealys.es/

Dossiers

- **Aixecaments populars al món àrab**
Dossier CIDOB.
http://www.cidob.org/es/publicaciones/dossiers_cidob/levantamientos_populares_en_el_mundo_arabe_2011/levantamientos_populares_en_el_mundo_arabe
- **La rebelión que estremece al mundo**
Le Monde Diplomatique en espanyol. Juny del 2011.

Llibres

- **Stéphane Hessel.** *Indigneu-vos!* Debate. 2011.
- **Tahar Ben Jelloun.** *La primavera àrabe.* Alianza Editorial. 2011.
- **Carlos Taibo.** *El 15-M en sesenta preguntas.* Los libros de la Catarata. Madrid. Setembre del 2011.
- **Juan Torres López, Alberto Garzón, Aitor Romero Ortega, Joel Serafín Almenara, Marcos Roitman, Gerardo Tuduri.** *Hablan los indignados. Propuestas y materiales de trabajo.* Editorial Popular, 2011.

Vídeos

- **José Luis Sampedro analitza el moviment 15-M**
www.youtube.com/watch?v=L0mh3jcV28g
- **Arcadi Oliveres a la plaça de Catalunya**
http://www.youtube.com/watch?v=Y8ZXJlvxXU&feature=player_embedded#

Articles

- **"El despertar àrabe".** Alain Gresh. *Le Monde Diplomatique* en espanyol. Abril 2011.
- **"Las raíces obreras del levantamiento egipcio".** Raphael Kempf. *Le Monde Diplomatique* en espanyol. Abril 2011.
- **"El clamor de los jóvenes españoles".** Rodrigo Vázquez de Prada. *Le Monde Diplomatique* en espanyol. Juny 2011.
- **"El pueblo islandés vota en contra de los banqueros".** Silla Sigurgeirsdottir i Robert Wade. *Le Monde Diplomatique* en espanyol. Juny 2011.
<http://taringa.eu/le-monde-diplomatique-un-laboratorio-liberal-arraado-por-la-crisis-cuando-el-pueblo-islandes-vota-c>
- **"El movimiento del 15M".** CIP Ecosocial.
<http://ecologistasenaccion.info/article20634.html>
- **El moviment dels Indignats i Indignades i les seves perspectives**
www.canalsolidario.org/noticia/el-movimiento-de-los-indignados-e-indignadas-y-sus-perspectivas/27060

Pel·lícules

- **Inside job** (2010). Charles Ferguson
- **Vamos a hacer dinero** (2008). Erwin Wagenhofers

Visita la nostra web i descarrega't el **Global express!**

www.kaidara.org

núm. 18 Revoltes socials
núm. 17 Crisi econòmica global
núm. 16 Cimera de Copenhaguen
núm. 15 Agrocombustibles
núm. 14 Consum
núm. 13 Turisme
núm. 12 Petrol
núm. 11 Pobresa
núm. 10 Canvi climàtic

núm. 09 Emergència i solidaritat
núm. 08 Jocs Olímpics
núm. 07 Democràcia
núm. 06 Armamentisme
núm. 05 Àfrica i sequera
núm. 04 Ira
núm. 03 Cimera de la Terra
núm. 02 Argentina en crisi
núm. 01 Afganistan